

La Lectora

REVISTA DIGITAL DE CRÍTICA LITERÀRIA

[Llibres](#) [Cultura](#) [#ProjecteCarner](#) [Nosaltres](#) [Contacte](#) [Subscripció](#)

Eco, un altre Narcís

ASSAIG LLIBRES / 25 MAIG, 2021

L'any 1983 es va estrenar la pel·lícula *Zelig*, dirigida i protagonitzada per Woody Allen. En el film, Allen interpreta el personatge de Leonard Zelig, un home que imita les persones que l'envolten fins al punt que és capaç de canviar el seu aspecte físic: quan el visiten francesos, parla francès; quan el visiten negres, enfosqueix la pell; quan té a la vora homes grassos, s'engreixa, etc. Zelig es converteix en una espècie de celebritat mèdica i corren tot de teories sobre el seu cas. Mia Farrow interpreta la doctora Fletcher, que s'ocupa del camaleó. En una sessió d'hipnosi, Zelig revela que se sent segur imitant els altres, que el que busca és agradar. Allen, doncs, fa una paròdia a partir de les inseguretats i de la voluntat d'agradar de la gent, que exagera fins a l'absurd. És normal que les persones fem adaptacions al nostre entorn i que intentem encaixar en el que suposem que s'espera de nosaltres, tot i que a vegades la inseguretat que pot provocar no saber si agradem o si encaixem pot portar a l'angoixa o a comportar-nos d'una manera relativament absurda. Més o menys tothom segueix uns patrons de conducta que venen marcats pel conjunt de la societat, i l'home que no els segueix és estrany, contradictori i pot acabar rebutjat totalment o parcialment per la societat. Des d'una anàlisi de la filosofia de la cultura, l'individu estrofolari pot servir per destacar les contradiccions o les inseguretats del sistema. Una tesi semblant a aquesta és la que articula la novel·la *Els angles morts*, de Borja Bagunyà. La nena que no té la fisiologia esperada però que malgrat tot no presenta cap patologia és un misteri que posa en qüestió la cultura —en un sentit ampli, l'univers humà, simbòlic— i la seva condició de *necessitat*, accentuant la contingència dels seus judicis, fenomen que encarna la Sesé en crisi. En canvi, Morella, un dels protagonistes, lluita per encaixar en un sistema, per encaixar-hi excel·lentment, que voldria dir no suposar cap problema al funcionament i a la vegada destacar, la qual cosa encarna l'Olivier, el seu antagonista —si és que aquesta categoria és vàlida en aquest llibre—, i és possiblement el fet que li provoca l'angoixa i el sentiment d'impotència patètic que va arrossegant al llarg del llibre.

He fet aquesta marrada per posar una mica de context a la impressió que fa l'assaig *Els llegats*, de Lluís Calvo. Hi tornarem. En aquest llibre l'autor de *L'infiltrat*, del qual ja va parlar Misael Alerm de manera molt il·lustrativa, intenta explicar quina importància tenen els llegats culturals i de quina manera se succeeixen o no. Per fer-ho, Calvo recorre a una sèrie de conceptes de collita pròpia. Per exemple, el de «tempsut», que «es refereix a una persona o un animal vell». Però, per a Calvo, «podríem ampliar-ne la definició i afirmar que els tempsuts actuals són els qui es plantegen les clivelles, els trencaments i les esquerdes» (p. 16). El salt que hi ha entre un ús i l'altre és olímpic, però se li pot comprar i continuar amb la lectura. Un altre dels conceptes clau del llibre és la «clivella», que es refereix a un trencament en la transferència de la memòria col·lectiva i la cultura i que serà, per tant, un dels dos elements essencials del llibre. L'altre és la «badiella», «una paraula preciosa que esdevé el fil que es pot tallar en qualsevol moment i que allibera l'infant» (p. 20). Una badiella és un cordó umbilical, però això no deixa de ser un ús marginal de la paraula *vidiella*, que es refereix a una planta, una liana que pot arribar a doblegar arbres o tapar-los la llum. En qualsevol cas, d'un nom d'una herba comuna, Calvo n'agafa un ús poc habitual per fer el concepte clau del seu assaig. És una operació que queda a mig camí entre fer evident aquella «clivella» i el fet d'usar una paraula estranya amb una intenció purament estètica, venal, fins i tot. Així doncs, si un «tempsut» —continuant la substantivació de l'adjectiu— és una persona que es planteja les «clivelles», és a dir, que pensa en la tradició, en la cultura, resulta que aquest concepte ja el teníem amb «filòsof», «sociòleg», «antropòleg», «historiador» o, si es vol, el molt genèric «pensador». Per què Calvo vol ampliar artificialment l'ús d'una paraula en desús? Vol fer una mena de pensament poètic a la manera de Heidegger? En tot el volum es veurà la necessitat de posar un nom nou a un significat tan corrent. Així com passa amb la «clivella», que descriu un fenomen estudiat o, si més no, advertit per tants altres tempsuts com ara Josep Casals¹ o Eric Hobsbawm²—un fragment del qual, com veurem, inspira amb força algunes tesis de Calvo. Un altre autor interessant que comenta el tall en la tradició és Lluís Duch, que tant a *Sortida del laberint* (Fragmenta, 2018) com sobretot a *L'exili de Déu* (Fragmenta, 2019) explica la pèrdua de l'ordre de creences anterior i la suposada desorientació actual. També és molt recomanable el capítol que Ágnes Heller dedica a la postmodernitat en el volum *El món, el nostre món* (Arcàdia, 2020). Sobre aquesta qüestió en l'àmbit català, el lector pot recórrer als estudis ocults i poc accessibles de Jordi Castellanos, pel que fa a la constitució d'una tradició literària moderna a finals del segle XIX, o també als textos de Josep Fontana. En qualsevol cas, ni Calvo s'ocupa d'una qüestió menor ni, sobretot i precisament per això, és l'únic que se n'ha adonat.

Justament aquesta és una altra de les qüestions fonamentals del llibre, i és que per bé que el lector pugui agrair que un assaig faci referències a altres actors, també espera que l'autor faci alguna cosa més que un florilegi de textos suposadament marginals o que han tingut una recepció, a priori, limitada a casa nostra. En aquest punt ve al cap el personatge camaleònic de Woody Allen. Zelig és una expressió de l'individu postmodern i neuròtic que busca encaixar en alguna de les múltiples possibles identitats que el món li ofereix, la voluntat d'agradar més que d'afirmar-se és justament el que fa impossible que mantingui una personalitat, ja que sempre disgustaria uns o altres. Justament és Fletcher, la doctora que en va seguint la trajectòria, qui pot estimar-se'l més enllà de ser un fenomen perquè hi veu la continuïtat, la por subjacent a les afirmacions. En el cas d'*Els llegats* el lector se sent com si assistís a un espectacle de varietats: ara una mica de Benjamin, ara una mica de Lacan, ara una mica de Hobsbawm, etc. El lligam que es manté en tots aquests autors és, per un cantó, que tots encaixen en la crítica al discurs il·lustrat i al discurs burgès i encarnen la crítica a la idea de progrés. Amb Benjamin al capdavant, Calvo ha creat un pastitx en el qual no hi ha ni una sola idea original més enllà de l'ampliació de sentit en un parell de paraules.

Un altre element que va apareixent en el llibre és l'atac preventiu a la crítica que pugui rebre. És una actitud defensiva i dispersa que no s'acaba d'entendre d'on surt: ataca l'acadèmia plena de vells? Ataca els joves *millennials* —gent que ja tenim cabells blancs, entrades i, en el millor dels casos, maldecaps hipotecaris?

Aquests discursos de retorn a l'ordre existeixen també entre els *millennials* i són tan perillosos, o potser més, que l'hedonisme simplista en què viu bona part de la ciutadania. No hi ha res més risible, llavors, que els savis incontestables, que els acadèmics autoproclamats i que els estufats egocèntrics que s'apropien de les bones causes per tal de deformar-les en benefici de la seva carrera de cartró pedra. Tots aquests espècimens s'agrupen i s'entrellacen per tal de compondre un quadre virolat i decididament grotesc, tenyit amb tots els atributs del pintoresquisme. (p. 147)

D'on surten aquests estirabots defensius? Fa uns dies en [un article a La Lectora sobre l'últim llibre de Pere Rovira, *El joc de Venus*](#), Marc Rovira deia unes paraules que em resulten utilíssimes per contestar a aquesta pregunta:

El resultat n'és un tiroteig fantasmal —i a vegades sembla que traspasa Carner, i d'altres sembla que busca diferents morts—, però disparar indiscriminadament contra els dimonis generals no és res més que un joc estètic per a l'acumulació de forces d'un mateix. El mètode és el següent: no atacar mai ningú concret, disparar al cel. Si algú es queixa, utilitzar la tautologia idiota que això ocorre perquè t'hi sents alludit; provocar així un silenci públic perquè ningú no vulgui caure en aquesta confusió. Disparar a l'aire va molt bé perquè el tret es carrega amb el capital positiu de la *revolució* sense que realment es revolucioni res; sense que tingui al davant cap mena d'oponent. Així, tot esdevé simplement espectacle: és la victòria de l'immobilisme amb una estètica contemporània.

Malgré lui, Calvo és un autor eminentment postmodern i, com tota la resta, porta una màscara. El problema de la seva màscara és que vol fer veure que no ho és. O encara pitjor, s'ho pensa.

Més enllà de la tesi del tall a la «badiella», no queda gens clar quin és el seu propòsit: vol rescatar les tradicions inventades pel liberalisme polític? Vol tornar a les tradicions anteriors, basades en la religió i la monarquia? L'autor no sembla que aposti en cap cas per una proposta carlina, però tampoc sembla que sigui gaire amic del liberalisme. El lector pot entendre —i fins i tot compartir— que és difícil prendre un partit per una proposta concreta si només hi ha aquestes opcions. Ara bé, Calvo sembla que fa una esmena general a la postmodernitat, la qual cosa el deixa sense solucions. Però més enllà de l'atzucac en el qual ell mateix es posa, hi ha el fet que el llibre no analitza el funcionament de les noves tradicions que s'estan gestant i només fa diagnòstics superficials sobre la pèrdua d'un passat i fa balanç de la democratització de la cultura —pèrdua de referents però també augment de llibertat i de prestigi de la cultura pop. Tornant a Hobsbawm, «desgraciadament, és més fàcil documentar els motius i les intencions dels que estan en una posició que els permet instituir formalment tals innovacions, i fins i tot les seves conseqüències, que les pràctiques noves que sorgeixen espontàniament a les bases» (p. 314). És a dir, per a un intel·lectual resulta molt més fàcil repetir alguns llocs comuns de la filosofia de la història i de la filosofia de la cultura que no pas analitzar i estudiar-ne les noves formes d'articulació. En l'assaig en català en tenim un intent més o menys plausible en l'obra d'Ingrid Guardiola *L'ull i la navalla* (Arcàdia, 2018), per bé que comparteix una mica la naturalesa de florilegi de llocs comuns. En aquest sentit, pot ser més il·lustrador de les noves tradicions [un article d'Albert Lloreta sobre mems](#) —fins i tot un fil a Twitter explicant què és *Reddit*, per exemple— que no pas l'enèsima reverberació de materialisme històric amb ressons foucaultians —no vol dir que aquesta tradició no sigui útil ni interessant, sinó que per llegir l'enèsima anàlisi benjaminiana, potser val més llegir l'original.

Cap al final del llibre diu que «el camp de ruïnes, l'arqueologia de la recuperació i de la preservació, només és abastable per a aquells que siguin capaços de dirigir-se al punt on es percep el tall i caminar sobre l'abisme». Quin abisme? El tall de la «badiella»? I quina és el propòsit de recuperar o preservar les tradicions? Hobsbawm explica que la invenció de tradicions durant el segle XIX és l'intent d'aglutinar la societat més enllà dels càlculs que es podien fer des del liberalisme econòmic, un intent de consolidar el nou ordre social; es tracta de la invenció de diferents «religions cíviqes» i «la necessitat d'aquesta religió era l'essència de la sociologia de Durkheim» (p. 279). Així doncs, aquest «abisme» que Calvo deia que havíem de superar —no deixa de ser un altre concepte que manleva sense avisar— i que només uns pocs ho podrien fer és l'estudi de la invenció de la tradició, de la seva estructura i de la seva realització en un món material. Resulta que la tasca encomanada no era cap mena d'illuminació ni res especial, sinó l'estudi rigorós de la història. O potser jo estic equivocat i aquest abisme és alguna cosa diferent, però llavors no parlem de coneixement, sinó de mística, i d'això també en podem trobar lleixes plenes.

Els llegats aprofita el malestar i el desconcert en una època de crisi del model socioeconòmic —no de declivi, que el capitalisme no se n'anirà enlloc—, de les relacions de poder, de la «performativitat social», dels models de coneixement, etc. És un material potentíssim per reflexionar i treballar, però aquest assaig no té objectiu, no hi ha cap camí: aprofita allò que ja s'ha dit per tornar-ho a dir i, com que estava bé, més o menys pot fer l'efecte que camina, però repetir el que ja s'ha dit com ja s'ha fet no és continuar una tradició. Cal aplaudir l'esforç de l'autor per conrear l'assaig en una cultura que en té una tradició relativament poc consolidada, però tornant per un moment a *Els angles morts*, *Els llegats* fa la sensació que és el llibre que faria un Olivier: una crítica tan ferotge com innòcua, tan erudita com plagiadora. Una revolució de 360°.

1. Casals, Josep: *Afinidades vienesas*, Barcelona, Anagrama, 2003. [↗](#)
2. Hobsbawm, Eric: *La invención de la tradición*, Barcelona, Crítica, 2018. [↗](#)

ETIQUETES: [BORJA BAGUNYÀ](#) [ELS ANGLES MORTS](#) [ELS LLEGATS](#) [ERIC HOBSBAWM](#) [LLUÍS CALVO](#) [TRADICIÓ](#) [WALTER BENJAMIN](#)
[WOODY ALLEN](#) [ZELIG](#)

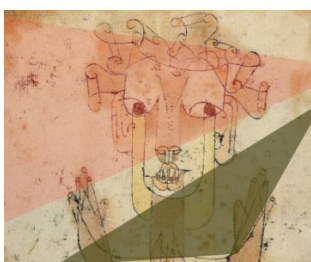
GERARD CISNEROS | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Manresa, 1989). És llicenciat en Filosofia a la Universitat de Barcelona i màster en Estudis Avançats en Llengua i Literatura Catalanes. Es dedica a la docència en educació secundària. Ha publicat el llibre de poemes *D'epitalami, res*, (Meteora, 2017; Premi Cadaqués a Rosa Leveroni), la plaquette «Bolets» (Gnurf, 2012) i les traduccions *Poeta de les Cendres*, de Pasolini (Edicions Poncianes, 2015) i la selecció de poemes «Milestones, 13», d'Allen Ginsberg (Edicions Poncianes, 2015).

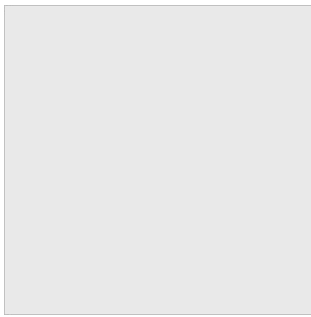
Articles relacionats

El tedi detallat

De Sennett a Benjamin

Ecós de Narcís

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

[Política de privacitat](#)
[Copyleft](#)

© LA LECTORA 2018